

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

**PEDAGOGIK TA'LIM TIZIMIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING
KASBIY-AXLOQIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING
INNOVATSION METODLARI**

Sultanov Sherzod Elmuratovich

Qo'qon davlat universiteti Pedagogika kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada pedagogik ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-axloqiy kompetensiyalarini rivojlantirishning innovatsion metodlari yoritilgan. Interfaol va reflektiv metodlar — "Case-study", "Debate", "Role-play", "Reflection wheel" kabi usullar orqali talabalarda axloqiy qaror qabul qilish, empatiya, muloqot madaniyati va refleksiya ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari tahlil etilgan. Shuningdek, raqamli muhit, onlayn kurslar va axloqiy dilemmalar simulyatsiyasi kabi zamonaviy texnologiyalarning axloqiy kompetensiyani rivojlantirishdagi o'rni ochib berilgan. Tadqiqot natijalari asosida pedagogik ta'lim amaliyotiga tatbiq etish bo'yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqola o'qituvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishda axloqiy qadriyatlar, kasbiy mas'uliyat va reflektiv madaniyatning ahamiyatini asoslab beradi.*

Kalit so'zlar: *kasbiy-axloqiy kompetensiya, interfaol metodlar, refleksiya, raqamli muhit, innovatsion ta'lim, axloqiy dilemmalar, o'qituvchi shaxsi, pedagogik etika, reflektiv yondashuv*

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri — bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-axloqiy kompetensiyalarini shakllantirish va rivojlantirishdan iboratdir. Chunki zamonaviy pedagog nafaqat o'z fanini mukammal biluvchi mutaxassis, balki yuksak axloqiy fazilatlarga ega, o'quvchi shaxsini hurmat qiluvchi, ijtimoiy mas'uliyatni his etuvchi yetuk shaxs bo'lishi lozim. Shunday sharoitda pedagogik ta'lim jarayonida innovatsion metodlardan samarali foydalanish, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-axloqiy kompetensiyalarini rivojlantirishning eng muhim omillaridan biriga aylanmoqda.

Ta'lim jarayoniga interfaol, muammoli, loyiha asosidagi, reflektiv va kreativ yondashuvlarni tatbiq etish o'qituvchi shaxsida mustaqil fikrlash, axloqiy masalalarda to'g'ri qaror qabul qilish, hamkorlikda ishlash, pedagogik etikani amaliyotda qo'llash kabi muhim ko'nikmalarni shakllantiradi. Bu jarayonda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli ta'lim vositalari hamda virtual ta'lim muhitidan foydalanish, talabalarning kasbiy o'sishiga va o'z-o'zini anglashiga yangi imkoniyatlar yaratadi.

O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan ta'lim islohotlari, xususan, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" doirasidagi chora-tadbirlar, pedagogik ta'limda innovatsion yondashuvlar asosida

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

o'qituvchi tayyorlashni yangi bosqichga ko'tarishni talab etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-axloqiy kompetensiyalarini rivojlantirishda innovatsion metodlarning o'rni va ahamiyatini ilmiy asosda o'rganish, ularni amaliyotga tatbiq etish muhim ilmiy va amaliy vazifa sifati da dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik ta'lim tizimida o'qituvchini tayyorlash jarayoni nafaqat bilim berish, balki shaxsda kasbiy-axloqiy madaniyatni shakllantirish, o'z faoliyatiga tanqidiy va mas'uliyatli munosabatda bo'lishni o'rgatishni ham nazarda tutadi. Bu jarayonda an'anaviy ma'ruza usullaridan ko'ra interfaol va reflektiv metodlar samaraliroq natija beradi.

Interfaol metodlar – bu ta'lim oluvchini faol fikrlashga, o'z pozitsiyasini himoya qilishga, ijtimoiy munosabatlarni simulyatsiya qilishga yo'naltiruvchi metodlardir. Masalan, "Case-study" metodi orqali talabalar real hayotdagi axloqiy muammoli vaziyatlarni tahlil qiladi, o'z yechimlarini taklif etadi. Bu esa ularning kasbiy javobgarlik, halollik, odilona qaror qabul qilish kabi fazilatlarini rivojlantiradi.

"Debate" (bahs-munozara) metodi esa talabalarni turli axloqiy pozitsiyalarni tahlil qilish, dalillar bilan o'z fikrini asoslashga o'rgatadi. O'qituvchilik kasbida bu ko'nikma juda muhim — u nafaqat o'z fikrini himoya qilishni, balki boshqalarni tinglash, murosaga kelish, ijtimoiy-huquqiy masalalarda to'g'ri yo'l tanlashni shakllantiradi.

"Role-play" (rol o'ynash) usuli esa o'quvchilarga turli pedagogik va axloqiy vaziyatlarda o'zini o'qituvchi sifatida sinab ko'rish imkonini beradi. Bu metod orqali talabalar empatiya, muloqot madaniyati, konfliktlarni boshqarish va o'quvchi shaxsiga nisbatan insonparvarlik yondashuvini amalda o'zlashtiradilar.

Shuningdek, "Reflection wheel" kabi reflektiv metodlar ta'lim oluvchining o'z faoliyatiga tanqidiy nazar bilan qarash, xatolarini tahlil qilish va o'zini rivojlantirish ehtiyojini uyg'otadi. Refleksiya jarayoni kasbiy-axloqiy kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, o'qituvchi o'zining axloqiy qarashlarini qayta ko'rib chiqish, o'z-o'zini baholash va kasbiy qadriyatlarini chuqur anglash imkoniga ega bo'ladi.

Demak, interfaol va reflektiv metodlar orqali bo'lajak o'qituvchilar shunchaki nazariy bilim emas, balki hayotiy, amaliy va axloqiy jihatdan mustahkam kompetensiyalarni egallaydilar.

Axloqiy kompetensiya – bu o'qituvchi shaxsining ichki dunyosida shakllangan, axloqiy qadriyatlar, e'tiqod, mas'uliyat va o'zini o'zi boshqarish mexanizmlariga asoslangan kompleks sifattir. U o'qituvchi faoliyatining barcha jihatlarida — o'quvchi bilan munosabatda, kasbiy qarorlar qabul qilishda, hamkasblar bilan hamkorlikda — namoyon bo'ladi.

Psixologik nuqtayi nazardan, axloqiy kompetensiyaning rivojlanishida bir necha omillar muhim ahamiyatga ega:

1. Motivatsion komponent – o'qituvchining axloqiy me'yorlarga amal qilishga ichki ehtiyoji. Bu kasbga sadoqat, mehr va ijtimoiy mas'uliyat hissi bilan chambarchas bog'liq.

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

2. Emotsional-intellektual komponent – o‘qituvchining empatiya, o‘z hissiyotlarini boshqarish, boshqalarni tushunish va ularning holatiga to‘g‘ri munosabat bildirish qobiliyatidir.

3. Kognitiv komponent – axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy me‘yorlar, pedagogik etika bo‘yicha bilimlar majmuasidir.

4. Refleksiv komponent – shaxsning o‘z faoliyatini baholay olish, o‘zini tahlil qilish va takomillashtirishga intilish xususiyatidir.

O‘qituvchi shaxsida ushbu psixologik jihatlarning uyg‘un rivojlanishi uning axloqiy kompetentligini belgilaydi. Shu sababli pedagogik ta‘lim jarayonida shaxsiy refleksiya, o‘zini baholash, emotsional-intellektni rivojlantirishga qaratilgan mashg‘ulotlar tashkil etish juda muhimdir.

XXI asrda ta‘lim jarayoni raqamli muhit bilan chambarchas bog‘lanib bormoqda. O‘qituvchilarning kasbiy-axloqiy kompetensiyasini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalar va raqamli vositalardan samarali foydalanish ta‘lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bunday texnologiyalar nafaqat bilimni yetkazish vositasi, balki o‘qituvchi shaxsining axloqiy tafakkurini kengaytiruvchi, tanqidiy va refleksiv fikrlashni rivojlantiruvchi muhim pedagogik resursdir.

Raqamli muhitda o‘qitish — bu interfaol platformalar, onlayn muloqot tizimlari va raqamli resurslar orqali o‘qituvchi va talaba o‘rtasida samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish jarayonidir. Masalan, Google Classroom, Moodle, Zoom kabi platformalarda o‘tkaziladigan mashg‘ulotlarda axloqiy muammolarni muhokama qilish, virtual debatlar va jamoaviy loyihalar tashkil etish mumkin. Bu o‘qituvchilarga ijtimoiy-axloqiy vaziyatlarda mas‘uliyatli qaror qabul qilishni o‘rgatadi.

Onlayn kurslar va vebinarlar esa o‘qituvchilarga axloqiy masalalar bo‘yicha o‘z bilimlarini muntazam yangilab borish imkonini beradi. Masalan, “Pedagogik etika”, “Professional honesty in education”, “Conflict management in schools” kabi onlayn kurslar orqali o‘qituvchilar o‘z kasbiy fazilatlarini mustahkamlaydilar, xalqaro tajriba bilan tanishadilar.

Axloqiy dilemmalar simulyatsiyasi – bu virtual yoki multimedia vositalari orqali turli murakkab axloqiy holatlarni modellashtirishdir. Talabalarga real hayotdagi pedagogik vaziyatlar (masalan, baholashda adolat, o‘quvchiga nisbatan xolislik, jamoada etik muvozanat) asosida simulyatsiya topshiriqlari beriladi. Ular turli qaror variantlarini sinab ko‘radi va o‘z tanlovining oqibatlarini tahlil qiladi. Bu yondashuv o‘qituvchi shaxsining axloqiy tafakkurini, tanqidiy fikrlashini va kasbiy javobgarlik hissini rivojlantiradi.

Shu tariqa, zamonaviy texnologiyalar o‘qituvchini faqat bilim beruvchi emas, balki o‘z axloqiy qarashlarini shakllantiruvchi, o‘z faoliyatini ongli tahlil qiluvchi professional shaxs sifatida rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalarini amaliyotda qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

1. Pedagogik ta'lim dasturlariga integratsiya qilish. O'qituvchi tayyorlash dasturlariga "Axloqiy kompetensiyani rivojlantirish metodikasi" yoki "Pedagogik etika va raqamli axloq" kabi fanlarni kiritish tavsiya etiladi. Bu fanlarda interfaol metodlar, onlayn mashg'ulotlar va simulyatsiyalar asosida o'quv jarayonini tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

2. Axloqiy vaziyatlarni tahlil qilish amaliyotini joriy etish. Har bir pedagogika yo'nalishida o'qiyotgan talaba uchun o'quv jarayonida "axloqiy dilemmalar" bo'yicha muntazam amaliy mashg'ulotlar tashkil etilishi lozim. Bunda talaba o'z pozitsiyasini asoslash, fikrini himoya qilish va axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini egallaydi.

3. Raqamli platformalarda axloqiy muhokama forumlarini yaratish. Oliy ta'lim muassasalarida maxsus onlayn forum yoki chat maydonlari tashkil etilib, unda talabalar va o'qituvchilar o'z pedagogik tajribalari, axloqiy holatlar bo'yicha fikr almashishlari mumkin. Bu raqamli refleksiya muhitini yaratadi.

4. Virtual mentorlik tizimini yo'lga qo'yish. Tajribali o'qituvchilar va bo'lajak pedagoglar o'rtasida onlayn mentorlik aloqalarini yo'lga qo'yish tavsiya etiladi. Bu jarayonda yosh mutaxassislar axloqiy muammolarni hal etishda maslahat va yo'l-yo'riqlar oladilar.

5. Axloqiy kompetensiyani baholash indikatorlarini ishlab chiqish. O'qituvchilarning axloqiy rivojlanish darajasini aniqlash uchun maxsus diagnostik testlar, refleksiya kundaliklari va baholash mezonlarini ishlab chiqish zarur. Bu baholash tizimi orqali talabaning axloqiy fikrlash darajasi monitoring qilinadi.

6. Ta'lim jarayonida reflektiv tahlilni doimiy amaliyotga aylantirish. Har bir mashg'ulotdan so'ng talabalar o'z hissiyotlari, qarorlari va xulosalarini "Reflection wheel" yoki "Journal reflection" shaklida ifoda etishlari tavsiya etiladi. Bu o'z-o'zini anglash, ichki axloqiy me'yorlarni mustahkamlashga yordam beradi.

7. Ilmiy-tadqiqot ishlari bilan bog'lash. Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni axloqiy kompetensiya mavzusida kichik tadqiqotlar olib borishga, raqamli vositalar yordamida tajriba asosida tahlil qilishga rag'batlantirish kerak.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-axloqiy kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta'lim tizimining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Axloqiy kompetensiya o'qituvchining shaxsiy fazilati, kasbiy malakasi va ijtimoiy mas'uliyatini birlashtiruvchi kompleks sifat bo'lib, uni shakllantirish jarayoni muntazam, tizimli va innovatsion yondashuvni talab etadi.

Interfaol va reflektiv metodlar — "Case-study", "Debate", "Role-play", "Reflection wheel" kabi usullar — talabalarda real pedagogik vaziyatlarda to'g'ri axloqiy qaror qabul qilish, o'z fikrini asoslash va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, raqamli ta'lim muhiti, onlayn kurslar va axloqiy dilemmalar simulyatsiyasi o'qituvchi shaxsining tanqidiy tafakkuri, refleksiya madaniyati va mas'uliyat hissini mustahkamlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

**FARZAND TARBIYASIDA OTA-ONALAR ROLI:
ZAMONAVIY PEDAGOGIK VA
PSIXOLOGIK YONDASHUVLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya

Pedagogik ta'limda bu yo'nalishlarni amaliyotga keng tatbiq etish natijasida o'qituvchilarda nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalar, balki ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarga sodiqlik, o'z faoliyatini ongli boshqarish, o'quvchi shaxsini hurmat qilish kabi yuksak fazilatlar shakllanadi. Shunday qilib, innovatsion metodlar va raqamli texnologiyalar uyg'unligida amalga oshiriladigan ta'lim jarayoni kelajak o'qituvchilarining kasbiy-axloqiy madaniyatini rivojlantirishda hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov, I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Hasanboeva, O. U., Yo'ldoshev, J. G. Pedagogika. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2019.
4. Avliyakov, N. X. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2016.
5. Qodirova, F. A. Pedagogik etikani shakllantirishning psixologik asoslari. – Toshkent: TDPU, 2021.
6. Dewey, J. How We Think. – New York: D.C. Heath & Co., 1910.
7. Kolb, D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1984.
8. Brookfield, S. Becoming a Critically Reflective Teacher. – San Francisco: Jossey-Bass, 2017.
9. Boud, D., Keogh, R., & Walker, D. Reflection: Turning Experience into Learning. – London: Kogan Page, 1985.
10. Harkness, H. Digital Ethics in Education: Challenges and Solutions. – London: Routledge, 2020.